

- א. לפרש"י מדובר בשאר זרעים מלבד קנבוס ולוף, שהואיל ואינם אסורים אלא מדרבנן לדעה זו, לא אסרו בילדה הפחותה מטפח אלא בכרם גדול שהוא חשוב. אבל מדברי שאר המפרשים והפוסקים משמע שאין חילוק במיני הזרעים. ונראה שדין זה מכלל השיעורים הוא, מהלכה למשה מסיני. (עפ"י אחרונים).
- ב. יש מקום לומר שלא אמרו כן אלא לענין דין הרחקה של 'כרם', אבל לא גרעה מגפן יחידית ומחרצן שאסור לזרעם מהתורה עם חטה. ולפי זה צריך להרחיק ששה טפחים ואם לא הרחיק — קדשו הזרעים. (כן נסתפק החו"א — כלאים יא, וע' חדושים ובאורים).
- ג. נראה שכרם גדול היינו שלש שורות של שלש גפנים. ומשמע שצריך שיהיו בשפלות עצמן שיעור כרם גדול הנ"ל, אבל בלאו הכי אפילו יש תורת 'כרם' זולתן, אינן מצטרפות ולא מקדשות (חזון איש).
- ד. משמע דוקא 'אינן מקדשות', אבל איסור מדרבנן יש לזרוע בכרם כזה לכתחילה (חזון איש).

דפים מג — מד

עג. אלו מאמרי רבי יוחנן משום רבי אליעזר בן יעקב הובאו בסוגיא? והאם הלכה כמותם?

- מאמרי רבי יוחנן (שנמסרו חלקם על ידי רב דימי וחלקם ע"י רבי יצחק) משום רבי אליעזר בן יעקב: ילדה הפחותה מטפח — חייבת בערלה כל שנותיה. ודוקא בשתיים כנגד שתיים ואחת יוצאה זנב אבל לא בכרם שלם, כנ"ל.
- ילדה הפחותה מטפח — אינה מקדשת את הזרעים. ודוקא שתיים כנגד שתיים ואחת יוצאה זהב, אבל כל הכרם — אסור, כנ"ל.
- מת תופס ארבע אמות לקריאת שמע (שאסור לקרות בארבע אמות משום 'לועג לרש'...).
- א. לדברי הרמב"ם (וכן הוא בשלחן ערוך ע"א, ז), אם קרא קריאת שמע בצד המת — לא יצא ידי חובתו. [ונראה טעמו משום קנס חכמים, ואפילו אם היה שוגג — כדי שיוזהר פעם אחרת. כסף משנה; באר שבע]. והראב"ד והרמ"ה השיגוהו.
- ב. קריאת שמע לאו דוקא, הוא הדין לקדיש ולקדושה ולשאר דברי תורה. (פוסקים).
מת תופס ארבע אמות לטומאה.
- א. הנכנס תוך ד' אמות טמא טומאת שבעה ונעשה אב הטומאה מדרבנן לכל דבר (חו"א אהלות יג, טז). ואם היה כהן — מכים אותו מכת מרדות. (רמב"ם אבלות ג, ג).
- ב. מותר לכהן ללוות את אביו וקרובו לבית הקברות, גם אם יוצרך לעבור בתוך ד' אמות של קברים, בהליכתו ובחזרתו. אבל לשאר כהנים אסור. (עפ"י אגרות משה יו"ד ח"א רמט).
- ג. יש סוברים שאין המת תופס ד' אמות לטומאה אלא כשהוא בבית או בקבר, אבל מת במטה שלא במקום קביעותו אינו תופס ד' אמות, שהרואים נזהרים בדבר ואין מאהילים עליו. (שתי הדעות מובאות בש"ך יו"ד שע"א סק"ח. ובחדושים ובאורים כתב לשמוע מסוגיתנו ומלשון רש"י שאין חילוק בדבר).
- חורגת (= בת אשתו) הגדלה בין האחים (= בניו מאשה אחרת) — אסורה לינשא להם מפני שנראית כאחותם. ודחו זאת, כי יש לדבר זה קול הלכך אין לגזור.
- לקט שכחה ופאה שעשאם (העני) גורן — הוקבעו למעשר (מדרבנן, שהרואה סבור שגדל בשדהו).

- רש"י. אמר עולא: לא אמרנו אלא בשדה אבל בעיר — יש לדבר קול ואין לגזור.
- א. לדברי הכסף-משנה (תרומות ב, ט) בפירוש דברי הרמב"ם [ודלא כרש"י], דוקא כשעשאו גורן גזרו אבל העמיד כרי — פטור. והחזון-איש (דמאי א, ט) צדד דהיינו גורן היינו כרי.
- ב. לשון 'הוקבעו' משמע שאסורים אף באכילת עראי. (חדושים ובאורים).
- ג. נראה שלא גזרו אלא לענין חיוב הפרשה, אבל אינו חייב ליתן מעשרותיו ללוי, ויכול למכור תרומותיו לכהן (הערות למסכת סוטה).
- ד. פירות הפקר שעשאו גורן, אפשר שלהראב"ד אף בעיר חייב. ואפשר דוקא כשהפקיר קמה. (ע' חזון איש שביעית ב, ה; דמאי א, ט).

דף מד

עד. חצר הקבר, האם הנמצא בתוכה נטמא?

חצר הקבר (פרש"י: גומא חשופה שממנה נכנסים למערת קבורה), אם יש בה ארבע אמות לדברי בית שמאי או ארבעה טפחים לבית הלל, שזהו שיעור מקום חשוב — העומד בתוכה טהור, כיון שהמערה חלוקה הימנה ומחיצותיה ניכרות, לא גזרו חכמים טומאה לעומד בתוך ד' אמות של קבר, כשם שגזרו במת דעלמא. במה דברים אמורים, כשפתחה של אותה חצר מן הצד (— שנכנסים אליה במדרגות וכד') אבל פתחה מלמעלה (שיורדים אליה בקפיצה ועולים ממנה בטיפוס) — אף לבית הלל אינו טהור אלא אם יש בה ארבע אמות, (כי אם אינה אלא ד' טפחים, אי אפשר לו לפרוש כנפיו ולטפס ולעלות אלא אם כן מאהיל על חלל המערה).

א. הפסק מחיצה הגבוהה עשרה טפחים מועיל לטהר בד' אמות (רא"ש). וצריך להרחיק ממנה ארבעה טפחים. (י"ד שעא, ה). ונראה שאם יש ד' טפחים מהקבר עד למחיצה, אין צריך להרחיק מהמחיצה כלום (שבט הלוי ח"ג ריג). ומשמע שצריך שתהא המחיצה מכל צדי הקבר (שם). והגר"א (בבאורי ליר"ד שם) תמה הרי לא אמרו בגמרא אלא שהחצר צריכה להיות ארבעה טפחים, אבל כשהיא בשיעור זה לא שמענו הרחקה. (וכן תמה במעדני יו"ט על הרא"ש הל' טומאה. וע' גם בחזו"א אהלות יג, יד טז).

יש מי שכתב שמחיצת אנשים מועילה, ואין הדבר ברור. (ע"ש ח"ה קפא).

שידה תיבה ומגדל גם כן מועילות לענין הצלה מטומאה זו, ואף למאן דאמר אהל זרוק לא שמיה אהל, כי כיון שטומאה זו משום הרחקה היא, די בהיכר כזה. (עפ"י תוס' עירובין לא.).

ב. לדברי הרמב"ם (טומאת מת ו, ט) אם היתה החצר מגולה, העומד בתוכה טהור. והנידון כאן בחצר מקורה, שבחלקה הסמוך למערה היא פתוחה, ואם היה בה ד' על ד' טפחים [לבית הלל] מגולה — העומד בתוכה טהור. במה דברים אמורים, כשפתח החצר מהצד. (ע"ע חזו"א אהלות יג, טז).

ג. אין אומרים 'סוף טומאה לצאת' לענין טומאת ד' אמות של מת [לטמא את הנמצא במקום שהמת יעבור בתוך ד' אמותיו] שאינה אלא הרחקה דרבנן. (עפ"י חזון איש אהלות כב, ח).

עה. א. מי האיש הירא ורך הלבב ילך וישב לביתו — כיצד?

ב. ככלות השטרים לדבר אל העם, מהם עושים?

ג. מהי 'מלחמת רשות' 'מלחמת מצוה' ו'מלחמת חובה'?

ד. מי יוצא להלחם במלחמת מצוה?

א. רבי עקיבא אומר: הירא ורך הלבב כמשמעו, שאינו יכול לעמוד בקשרי המלחמה ולראות חרב שלופה. רבי יוסי הגלילי אומר: זהו המתירא מן העבירות שבידו. ופירשו בגמרא אפילו סח בין תפלה לתפלה עבירה היא בידו וחוזר. ולרבי יוסי (בן חלפתא) אינו חוזר אלא בעבירה דאורייתא.

מבואר בגמרא שמודה רבי יוסי הגלילי באחד ששומע קול קרנות ומרתייע וכן שומע צחצוח חרבות ומים שותתים על ברכיו וכד' — שחוזר, משום שנאמר ולא ימס את לבב אחיו כלבבו.

א. הרמב"ם פסק כרבי עקיבא ודלא כרבי יוסי הגלילי. ואילו בספר החינוך (תקנו) נקט כדברי ריה"ג. וכן דעת המאירי. וכן פסק הרי"א"ז.

ב. הירא ורך הלבב מספק מים ומזון ומתקן את הדרכים. (כן כתב בספר חדושים ובאורים עפ"י הקשר הכתובים, ועפ"י הרמב"ם. וכן מצד הסברה).

ג. יש מי שכתב שאם בשעת ירידתו למלחמה היה ירא מעבירות שבידו, גם אם יעשה תשובה מעתה, אינו נלחם, כי שמא ייענש וימות מאחר ונחתם גזר דינו לרעה באותה שעה. (עפ"י 'זאת ליהודה' — נדפס בסוף ספר דבר אברהם ח"ג לא). ויש חולקים. (כן נקט בחדושים ובאורים).

ולאידך גיסא, יש מקום לומר שאם עבר עבירה בשעת המלחמה או בשעה שהכהן מדבר, אינו נפטר. (ע' חדושים ובאורים ד"ה איתא).

ד. יש אומרים שעבירות דרבנן שיש להן אסמכתא כעין דאורייתא, אף לרבי יוסי חוזר, כגון באיסור חלוצה לכהן. ויש חולקים. (ע' רמב"ן וריטב"א פ"ג דמכות).

ה. אפשר שאם אינו עובר בשאט נפש אלא שאינו כופה את יצרו כשתוקפו — אינו חוזר מעורכי המלחמה. (ע' חדושים ובאורים ד"ה איתא). ובשו"ג, נקטו אחרונים שאינו חוזר. ויש שצדדו בדבר. (ע' באר יצחק אה"ע ג; עין יצחק — פתח השער, ועוד).

ב. ככלות השוטרים לדבר אל העם פוקדים שרי צבאות בראש העם, ובעקיבו של עם. מעמידים זקיפים לפניו ואנשים אחרים מאחוריהם וכשילין (= כלי מפץ, קרדומות. הערוך) של ברזל בידיהם, וכל המבקש לחזור — הרשות בידו לקפח את שוקיו, שתחלת נפילה ניסה.

ג. מלחמות יהושע לכבוש הארץ — מלחמות חובה הן לדברי הכל. [ותנא קמא קרא לה 'מלחמת מצוה' כלפי מלחמת הרשות].

מלחמות בית דוד (שנלחם בארם צובה להוסיפה על ארץ ישראל, ובשאר סביבותיה להעלות לו מס עובר) לרווחה — דברי הכל רשות.

מלחמה כדי להמעיט ולמגר העכו"ם, שלא יבואו עליהם (כל זמן שאין אנו רואים שברצונם לבוא עלינו. לקוטי הלכות) — לדברי חכמים נחשבת זו ל'מלחמת הרשות' ולדברי רבי יהודה — 'מלחמת מצוה'. ונפקא מינה לענין פטור ממצוה אחרת לעוסק בה, כדין עוסק במצוה פטור מן המצוה.

(משמע מפירוש הרמב"ם שמדובר בנכרים שאימת ישראל עליהם, אלא שפוגעים ביהודים יחידים לפרקים. ובוה נחלקו רבי יהודה וחכמים, כשיוצאים להלחם בהם להחלישם ולהטיל עליהם אימה, האם

זה כ'עוסק במצוה'. וצריך טעם מדוע לחכמים אינה נחשבת מלחמת מצוה. וכן צריך עיון על השמטת הרמב"ם בהלכותיו דין זה. ומכל מקום, כשבאים הם להלחם עם ישראל, לדברי הכל נחשבת מלחמת חובה, והכל יוצאים לה. (חזו"א קיד, ב).

ד. למלחמת חובה הכל יוצאים, אפילו חתן מחדרו וכלה מחופתה. (אבל מלחמה להמעיס העכו"ם שלא יתנכלו להם, אפילו לרבי יהודה שחשבה 'מלחמת מצוה' — חתן ובונה בית וכד' אינם יוצאים לה). א. גם כאשר אין צורך לכל האנשים כדי לנצח במלחמה, ודי במספר מסוים בלבד, הרשות לקחת למלחמה אפילו חתן מחדרו, שאין שום זכות לחוזרים במלחמת מצוה. (עפ"י חזו"א או"ח קיד, ג).

ב. יש מי שכתב [על פי דקדוק לשון הרמב"ם] שחתן בשנתו הראשונה לאחר נישואיו, וכן מי שחנך את ביתו וחלל כרמו, אינם יוצאים אפילו למלחמת מצוה. לא אמרו במשנה שיוצאים אלא חתן מחדרו וכלה מחופתה, שעדיין לא נישאו, וכן הלוקח בית ולא חנכו וכד'. (עפ"י אמת ליעקב — שופטים).

ג. מדברי המאירי נראה שלמלחמת מצוה יוצאים הכל, אף הירא מעבירות שבידו. וכן נראה מפשטות לשון המשנה ומלשונות הרמב"ם. וכן נקט בספר חדושים ובאורים. ולא כן כתב בספר 'מנחה חריבה'.

ד. מבואר מדברי אחרונים (ק"ן אורה כאן ומהרש"א לעיל י) שתלמידי חכמים יוצאים למלחמת מצוה. ולכאורה נראה מתוך דברי הרמב"ם (בסוף הל' שמיטה ויובל) שפטורים לגמרי, כשבת לוי שלא נלחם בכיבוש הארץ. ושמה דוקא בשעתו נפטרו מפני משא הארון (ע' אמת ליעקב). ה. נחלקו הדעות האם נשים בנות מלחמה במלחמת מצוה, אם לאו.

פרק תשיעי; דפים מד — מה

עו. א. סדר עגלה ערופה — כיצד?

ב. מי יוצא למדוד?

ג. באלו מקרים אין מביאים עגלה ערופה?

ד. נמצא סמוך לעיר שאין בה בית דין — מה הדין?

ה. נמצא סמוך בעליל לעיר, האם היו מודדים?

א. נמצא חלל מוטל באדמה, לא נודע מי הכהו, מזקני בית דין הגדול שבירושלים היו יוצאים ומודדים אל הערים אשר סביבות החלל. נפטרו והלכו להם.

והיה העיר הקרובה, זקני אותה העיר (בית דינה וכל זקניה, אפילו הם מאה. רמב"ם הל' רוצח ט, ג) מביאים עגלת בקר אשר לא משכה בעול ומורידים אותה לנחל איתן — קשה. [אחרים אומרים: 'איתן' — ישן, שלא הובאה קרקעיתו מחדש, ממקום אחר. מו: ולדברי רבי יאשיה (שם) אסור לערוף במקום שנזרע בו בעבר]. ועורפים אותה בקופיץ מאחוריה, ומקומה אסור מלזרוע ומלעבוד. זקני אותה העיר רוחצים את ידיהם במים על מקום עריפה של עגלה (ירחצו את ידיהם על העגלה הערופה. ולא פורש